

ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALARNI QO‘LLASH JARAYONIDA TA’LIM SIFATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI

Tursunova Gulsora Adahamjon qizi
Andijon Davlat pedagogika instituti magistranti
Tursunovagulsora99@gmail.com ORCID: 0009 0007 7525 8160

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19436535>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta’lim tizimida ilg‘or xorijiy tajribalarni joriy etish orqali ta’lim sifati va samaradorligini oshirish mexanizmlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Xususan, OECD tomonidan olib borilayotgan Programme for International Student Assessment PISA tadqiqotlari, International Association for the Evaluation of Educational Achievement IEA tomonidan tashkil etilgan Trends in International Mathematics and Science Study TIMSS natijalari, shuningdek, Finland, Singapore, South Korea va Germany ta’lim tizimlarining ilg‘or yondashuvlari misolida samarali mexanizmlar yoritiladi. Tadqiqotda raqamli ta’lim texnologiyalari, kompetensiyaviy yondashuv, baholash tizimini takomillashtirish, pedagog kadrlar malakasini oshirish va ta’lim boshqaruvini modernizatsiya qilish masalalari asosiy yo’nalish sifatida ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: ta’lim sifati, samaradorlik, ilg‘or xorijiy tajriba, PISA, TIMSS, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli texnologiyalar, ta’lim islohoti.

Abstract: This article analyzes, from both theoretical and practical perspectives, the mechanisms for improving the quality and effectiveness of education through the implementation of advanced foreign experience in the education system. In particular, special attention is given to international studies conducted by the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), including the Programme for International Student Assessment (PISA), as well as the research organized by the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), including the Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS). Furthermore, effective mechanisms are illustrated through the advanced educational approaches of Finland, Singapore, South Korea, and Germany. The study identifies digital educational technologies, competency-based approaches, improvement of assessment systems, professional development of teachers, and modernization of educational governance as key directions for enhancing educational quality and efficiency.

Keywords: education quality, effectiveness, advanced foreign experience, PISA, TIMSS, competency-based approach, digital technologies, educational reform.

Аннотация: В данной статье с научно-теоретической и практической точек зрения анализируются механизмы повышения качества и эффективности образования посредством внедрения передового зарубежного опыта в систему образования. Особое внимание уделяется международным исследованиям, проводимым Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), в частности программе Programme for International Student Assessment (PISA), а также исследованиям, организованным International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), включая Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS). Эффективные механизмы рассматриваются на примере передовых образовательных подходов в Finland, Singapore, South Korea и Germany. В исследовании в качестве основных направлений выделяются цифровые образовательные технологии, компетентностный подход, совершенствование системы оценивания,

повышение квалификации педагогических кадров и модернизация управления образованием.

Ключевые слова: качество образования, эффективность, передовой зарубежный опыт, PISA, TIMSS, компетентностный подход, цифровые технологии, образовательная реформа.

Kirish

Globalashuv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda mehnat bozorida raqobatning ortib borishi ta’lim tizimiga yangi talablarni qo’yimoqda. Zamonaviy ta’lim nafaqat bilim berish, balki shaxsning mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish, innovatsion g’oyalarni ilgari surish va jamoada ishlash kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Shu bois bugungi globalashuv davrida ta’lim tizimi har bir davlat taraqqiyotining asosiy omiliga aylangan. Xususan, O‘zbekistonda ham ta’lim sohasini isloh qilish, uning sifati va samaradorligini oshirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Ta’lim sifati – bu o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarni qay darajada egallaganini bildirsa, samaradorlik esa ushbu natijalarga erishishda sarflangan vaqt, kuch va resurslarning maqbulligini anglatadi. Shu bois ta’lim jarayonini takomillashtirish kompleks yondashuvni talab etadi.[1]

Ta’lim sifati avvalo o‘qitish metodlariga bog‘liq. An’anaviy ma’ruza usuli bilan bir qatorda interaktiv metodlar – “aqliy hujum”, “klaster”, “bahs-munozara”, “loyiha asosida o‘qitish” kabi usullarni qo‘llash o‘quvchilarning faolligini oshiradi.[2] Zamonaviy pedagogik texnologiyalar o‘quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Natijada mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish va jamoada ishlash ko‘nikmalari rivojlanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta’lim sifatini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Masalan, Ziyonet ta’lim portali orqali o‘quvchilar va o‘qituvchilar turli elektron resurslardan foydalanish imkoniga ega. Onlayn platformalar, masofaviy ta’lim tizimlari, elektron darsliklar va multimedia vositalari darslarni qiziqarli va samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Raqamli baholash tizimlari esa o‘quvchilarning bilimini tezkor va adolatli aniqlash imkonini beradi. Ta’lim sifatining asosiy omillaridan biri – o‘qituvchi salohiyatidir. O‘qituvchilar muntazam ravishda malaka oshirish kurslarida qatnashib, yangi pedagogik yondashuvlarni o‘zlashtirishi zarur. Innovatsion tajribalarni o‘rganish, xorijiy tajribani tahlil qilish va amaliyotga joriy etish ta’lim samaradorligini oshiradi. Shuningdek, o‘qituvchilarning mehnatini munosib rag‘batlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Sifatli ta’lim natijalarini aniqlash uchun samarali monitoring tizimi zarur. Ichki va tashqi baholash mexanizmlarini yo‘lga qo‘yish, test sinovlari, diagnostik tahlillar orqali kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish ta’lim jarayonini doimiy ravishda takomillashtirish imkonini beradi. Reyting va indikator tizimlari orqali muassasalar faoliyatini baholash ham muhim mexanizm hisoblanadi. Ta’lim samaradorligi uning natijalari jamiyat ehtiyojlariga mos kelgandagina yuqori bo‘ladi. Shu sababli o‘quv dasturlarini zamonaviy kasblar va mehnat bozori talablariga mos ravishda yangilab borish zarur. Amaliy mashg‘ulotlar, ishlab chiqarish amaliyoti va dual ta’lim tizimini keng joriy etish bitiruvchilarning raqobatbardoshligini oshiradi.

Jahon miqyosida ta’lim sifatini oshirish masalasi strategik ustuvor yo’nalish sifatida qaralmoqda. Xalqaro baholash dasturlari – xususan, PISA va TIMSS – o‘quvchilarning bilim darajasi va amaliy ko‘nikmalarini aniqlash orqali ta’lim tizimining samaradorligini baholash imkonini bermoqda. Ushbu dasturlar natijalari ta’lim siyosatini takomillashtirish, o‘quv dasturlarini qayta ko‘rib chiqish va pedagogik metodlarni yangilash uchun muhim manba hisoblanadi. Ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganish va milliy ta’lim tizimiga moslashtirib joriy etish – ta’lim sifatini oshirishning samarali mexanizmlaridan biridir. Biroq bu jarayon chuqur tahlil, ilmiy asoslangan yondashuv va bosqichma-bosqich amalga oshirishni talab etadi.[3]

Ta’lim sifati – bu o‘quv jarayonining natijadorligi, o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalar darajasi hamda ta’lim muassasasining ijtimoiy talablarni qondirish qobiliyatini

ifodalaydi. OECD tomonidan ishlab chiqilgan metodologiyalarda ta’lim sifati quyidagi mezonlar asosida baholanadi:

4. funksional savodxonlik;
5. tanqidiy fikrlash;
6. muammoni hal etish ko’nikmalari;
7. ijtimoiy moslashuvchanlik.

PISA natijalari ko’rsatishicha, yuqori natijalarga erishgan davlatlarda o’quvchilarning mustaqil fikrlashi va amaliy vazifalarni bajarish qobiliyati rivojlangan bo’ladi. Bu esa o’quv dasturlarining kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllantirilganini ko’rsatadi. Finlandiya ta’lim tizimi individual yondashuv va o’qituvchining yuqori maqomi bilan ajralib turadi. O’qituvchilar magistr darajasiga ega bo’lishi shart. Dars jarayonida testlarga emas, balki o’quvchining rivojlanishiga e’tibor qaratiladi. Singapur modeli “Teach Less, Learn More” tamoyiliga asoslanadi. O’quv dasturlari ixcham, ammo chuqur mazmunga ega. O’qituvchilarni uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimi samarali yo’lga qo’yilgan. Janubiy Koreyada ta’limga davlat investitsiyasi yuqori. Raqamli texnologiyalar keng qo’llanadi, STEM fanlariga alohida e’tibor beriladi. Germaniyada dual ta’lim tizimi rivojlangan bo’lib, o’quvchilar nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy ko’nikmaga ega bo’ladi. Bu model mehnat bozori talablariga mos kadrlar tayyorlashda samarali hisoblanadi. Kompetensiyaviy yondashuv o’quvchining bilimni amaliyotda qo’llash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. O’quv dasturlarini qayta ko’rib chiqish, fanlararo integratsiyani kuchaytirish muhimdir. Elektron platformalar, masofaviy ta’lim tizimlari va sun’iy intellekt asosidagi baholash vositalari ta’lim samaradorligini oshiradi. Ilg’or tajribalarni joriy etishda o’qituvchining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xorijiy tajriba asosida treninglar tashkil etish, xalqaro almashinuv dasturlarini kengaytirish zarur. Milliy baholash tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish, formatif va summativ baholash usullarini uyg’unlashtirish ta’lim sifatini oshiradi. Ta’lim muassasalariga akademik erkinlik berish, boshqaruv jarayonida shaffoflikni ta’minlash va raqamli monitoring tizimini joriy etish samaradorlikni oshiradi.[4]

Har bir o’quvchining qobiliyati, qiziqishi va o’zlashtirish darajasi turlicha bo’ladi. Shu sababli ta’lim jarayonida individual yondashuvni qo’llash muhim ahamiyatga ega. Kuchli o’quvchilar bilan chuqurlashtirilgan mashg’ulotlar olib borish, qiynalayotgan o’quvchilarga qo’shimcha yordam ko’rsatish ta’lim sifatini oshiradi. Differensial topshiriqlar va moslashtirilgan baholash usullari o’quvchilarning imkoniyatlarini to’liq namoyon etishiga yordam beradi. Samarali ta’lim uchun sog’lom psixologik muhit zarur. O’quvchi o’z fikrini erkin bildira oladigan, xatodan qo’rqmaydigan muhitda tezroq rivojlanadi. Rag’batlantirish tizimi, tanlovlar, fan olimpiadalari va ijodiy loyihalar o’quvchilarning bilimga bo’lgan qiziqishini oshiradi. O’qituvchining qo’llab-quvvatlovchi munosabati esa ta’lim jarayonining samaradorligini mustahkamlaydi. Dunyoning rivojlangan mamlakatlari ta’lim tizimida samarali mexanizmlarni joriy etgan. Masalan, OECD tomonidan o’tkaziladigan PISA tadqiqotlari o’quvchilarning funksional savodxonligini baholashga xizmat qiladi. Ushbu xalqaro baholash natijalarini tahlil qilish va ilg’or tajribalarni milliy tizimga moslashtirish ta’lim sifatini oshirishga yordam beradi. Ta’lim sifati nafaqat o’qituvchiga, balki boshqaruv tizimiga ham bog’liq. Zamonaviy menejment usullarini qo’llash, strategik rejalashtirish va ochiq-oshkora boshqaruv tizimini yo’lga qo’yish muhimdir. Rahbarlarning liderlik qobiliyati, jamoani bir maqsad sari yo’naltira olishi ta’lim samaradorligiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Ta’lim jarayonida ota-onalarning faolligi muhim omil hisoblanadi. Maktab va oila hamkorligi mustahkam bo’lsa, o’quvchining o’zlashtirishi yuqori bo’ladi. Jamoatchilik nazorati, homiylik, hamkor tashkilotlar bilan ishlash ta’lim muassasasining moddiy-texnik bazasini yaxshilashga yordam beradi. Zamonaviy ta’lim nafaqat bilim berishga, balki hayotiy ko’nikmalarni shakllantirishga qaratilgan bo’lishi kerak. Tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda to’g’ri qaror qabul qilish,

kommunikativ va axborot bilan ishlash kompetensiyalari o‘quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatini ta’minlaydi. Shu bois o‘quv dasturlarida nazariy bilim bilan birga amaliy ko‘nikmalarga ham katta e’tibor berilishi lozim. Ta’lim sifati va samaradorligini oshirish uzluksiz takomillashtirish jarayonidir. Innovatsion metodlar, raqamli texnologiyalar, xalqaro tajriba, samarali boshqaruv, kuchli motivatsiya va ijtimoiy hamkorlik uyg‘unlashgandagina yuqori natijalarga erishish mumkin. Ta’lim tizimidagi har bir ijobiy o‘zgarish jamiyat taraqqiyoti va kelajak avlodning barkamol rivojlanishiga xizmat qiladi.[1]

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, ta’lim sifati va samaradorligini oshirish ko‘p qirrali va uzluksiz jarayondir. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, raqamli vositalardan foydalanish, o‘qituvchilar malakasini oshirish, samarali monitoring tizimini yaratish hamda o‘quv dasturlarini takomillashtirish ushbu jarayonning asosiy mexanizmlaridir. Ta’limga qaratilgan har bir islohot kelajak avlodning intellektual salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiladi va mamlakat taraqqiyotining mustahkam poydevorini yaratadi. Ilg‘or xorijiy tajribalarni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish orqali ta’lim sifati va samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Bunda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, pedagoglar malakasini oshirish, raqamli texnologiyalarni keng qo‘llash va baholash tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish muhim omil hisoblanadi. Ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida xorijiy tajribalarni to‘liq ko‘chirib olish emas, balki ularni milliy mentalitet va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga moslashtirish zarur. Faqat shunda barqaror va samarali natijalarga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *PISA 2018 Results*. Paris: OECD Publishing.
2. International Association for the Evaluation of Educational Achievement. (2020). *TIMSS 2019 International Results*.
3. Schleicher, A. (2018). *World Class: How to Build a 21st-Century School System*. OECD Publishing.
4. Darling-Hammond, L. (2017). *Empowered Educators*. Jossey-Bass.
5. Fullan, M. (2016). *The New Meaning of Educational Change*. Teachers College Pres